

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การปฏิรูปการศึกษาของไทยมักมีมูลเหตุจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองของชาติ การเปลี่ยนแปลงที่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ 2 ครั้งที่ผ่านมา คือ (1) การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการเปลี่ยนแปลงการศึกษาตามแนววิถีชีวิตที่บุตรหลานเรียนรู้ ถ่ายทอดวิชาซีพจากครอบครัว และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาเป็นการศึกษาตามแนวระบบในโรงเรียน (2) การปฏิรูปการศึกษาโดยคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 ผลการดำเนินงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาคณะนี้ ส่งผลให้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2520 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการจัดการศึกษานอกระบบมากขึ้น มีการปรับระบบการศึกษาเป็นระบบ 6 - 3 - 3 โดยกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาทำให้บทบาทชุมชนที่มีส่วนร่วมตัดสินใจที่สำคัญเปลี่ยนมาเป็นเพียงการสนับสนุน หรือส่งเสริมทางด้านวัตถุประสงค์ ความอ่อนแอของชุมชนประกอบกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาด้านการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา : การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา” มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษาในเชิงสังคมวิทยา (2) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัย โดยการศึกษาเอกสารทั้งด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การวิเคราะห์บทบาทที่รับรู้ และการแสดงบทบาท การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา สำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม ของ Talcott Parsons ด้วย “ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่” ได้ศึกษาภาคสนาม โดยใช้พหุกรณีศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกกรณีศึกษา 4 โรงเรียน ในจังหวัดนครนายก คือ 1) โรงเรียนประถม 1 อำเภอบ้านนา 2) โรงเรียนประถม 2 อำเภอองครักษ์ 3) โรงเรียนมัธยม 1 ตำบลศรีจุฬา อำเภอเมือง 4) โรงเรียนมัธยม 2 ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม ในการรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มข้อมูล และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาที่บริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการ

สถานศึกษา และวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา และได้พัฒนาข้อมูลนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา 2 โครงการ คือ “การสร้างผู้นำการพัฒนา” และ “การอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา : การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา นี้ สรุปเป็น 3 ตอน คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM)

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพราะคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นเสมือนผู้แทนของท้องถิ่นที่จะเป็นกลไกเชื่อมโยงนโยบายของรัฐไปสู่ชุมชนที่ตั้งโรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่ความเป็นพลเมืองดี เป็นพื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ผู้วิจัย เก็บข้อมูลโดยจำแนกเป็น 8 ประเด็น คือ

1. ผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะความเป็นผู้นำทางวิชาการ โรงเรียนที่จัดการบริหารดี ผู้บริหารจะได้รับการยอมรับจากบุคลากรทุกฝ่ายว่า ผู้บริหารเป็นบุคคลที่นำการเปลี่ยนแปลงพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน และสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และเป็นผู้ให้โอกาสชุมชน เข้าร่วมบริหารการศึกษาในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความรู้ดี ในทำนองกลับกัน โรงเรียนที่มีปัญหาในการบริหารงานภายในโรงเรียน ผู้บริหารยังไม่เห็นความสำคัญของชุมชน ใช้การสั่งการ และไม่ให้อิสระในการทำงาน

2. การบริหารแบบกระจายอำนาจอย่างทั่วถึงทั้งโรงเรียน และเน้นการทำงานเป็นทีม โรงเรียนที่จัดการบริหารดี จะให้หลักการประชาธิปไตย และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม มีการประชุมปรึกษางานโดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมด้วย การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ให้ชุมชนและผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมเสมอ โรงเรียนที่มีปัญหาในการบริหารงาน ผู้บริหารจะสั่งการและปรับเปลี่ยนหน้าที่บุคลากรภายในตามความคิดของตนเอง ควบคุมการทำงานด้วยตนเอง ไม่มี

การประชุม คณะกรรมการสถานศึกษา ไม่มีโอกาสได้ร่วมประชุม ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

3. ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของตน โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการดี จะแจ้งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาให้ทราบ และให้มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน โดยการประชุม โดยการเป็นวิทยากรท้องถิ่น มีบางเรื่องที่กรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในงาน เช่น หลักสูตร งบประมาณ การทำแผนพัฒนา การรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินผลงาน โรงเรียนที่มีปัญหาการบริหารส่วนใหญ่ของคณะกรรมการสถานศึกษาไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการขัดแย้งภายในกลุ่มคณะกรรมการ และไม่ศรัทธาในตัวผู้บริหารโรงเรียน

4. การจัดทำแผนคุณภาพของโรงเรียน ทุกโรงเรียนมีแผนคุณภาพของโรงเรียน หรือธรรมนูญโรงเรียน แต่กระบวนการจัดทำแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนที่บริหารจัดการดี จะใช้วิธีการระดมความคิด ให้ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ และใช้ธรรมนูญโรงเรียนในการบริหาร และการประเมินผลงาน ส่วนโรงเรียนที่มีปัญหาการบริหารงาน จะใช้วิธีการมอบหมายบุคลากรที่รับผิดชอบดำเนินการจัดทำ และให้บุคลากรทั้งหมดรับรู้รับทราบ ใช้ธรรมนูญโรงเรียนในการประเมินผลงานเท่านั้น

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนที่มีการบริหารดี มีการจัดเครือข่ายผู้ปกครองทุกระดับชั้น รับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครอง มีการเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ มีกรรมการหลายคณะ มีการจัดกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ ส่วนโรงเรียนที่มีปัญหาในการบริหารไม่มีการประชุมผู้ปกครอง ไม่เห็นความสำคัญของชุมชน การจัดกิจกรรมไม่มีผู้ปกครองหรือชุมชนเข้าร่วมงาน

6. ระบบธรรมาภิบาลในการบริหาร ความโปร่งใสและเป็นธรรม โรงเรียนที่จัดการบริหารดี ผู้บริหารจะชี้แจงกระบวนการทำงาน เกณฑ์ในการประเมินผล ให้ทุกฝ่ายทราบ ตั้งคณะทำงานเพื่อความโปร่งใส กรรมการไม่ทราบว่ามีอำนาจหน้าที่ในการบริหารบุคลากรด้วย ส่วนโรงเรียนที่มีปัญหาในการบริหาร จะใช้ระบบเฉลี่ยความดีความชอบ หรือกันไว้ในส่วนของผู้บริหาร เพื่ออำนาจในการบริหารงาน ครูผู้ฝึกเหมือนถูกแบ่งแยก มีความขัดแย้งในกลุ่มครู

7. การประเมินผลการปฏิบัติงาน / การประเมินคุณภาพภายในตามสภาพจริง โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการดีโรงเรียนที่จัดการบริหารดี มีรายงานผลการประเมินตนเอง มีเอกสารสรุปงานของกลุ่ม / ฝ่าย มีแผนการสอนและสื่อการสอน ในการประเมินภายในมีคณะกรรมการสถานศึกษา ร่วมในการประเมินด้วย ส่วนโรงเรียนที่มีปัญหาการบริหาร มีเอกสารรายงานผลการประเมินตนเองจัดทำโดยผู้บริหารและกลุ่มครูบางคน กรรมการสถานศึกษาไม่มีส่วนร่วมในการประเมิน แผนการสอนและสื่อการเรียนไม่มีการเผยแพร่ เนื่องจากมีเอกสารหาย

8. การสื่อสารเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและการยอมรับทั้ง

ภายในและภายนอกโรงเรียน โรงเรียนที่จัดการบริหารดี มีสารประชาสัมพันธ์โรงเรียน จัดป้ายนิเทศ ให้ความรู้แก่นักเรียนและผู้ปกครอง รวมทั้งข่าวสารของโรงเรียน มีการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน กรรมการสถานศึกษาร่วมรณรงค์ให้นักเรียนมาเรียนมากขึ้น ส่วนโรงเรียนที่มีปัญหาการบริหาร มีสารประชาสัมพันธ์โรงเรียน กรรมการสถานศึกษาไม่ให้ความสนใจร่วมรณรงค์ การศึกษาต่อ โรงเรียนมิได้มุ่งหวังให้นักเรียนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัญหาการขาดครู และขาดงบประมาณในการจ้างครู

2. การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา

2.1 การวิเคราะห์บทบาทที่รับรู้และการแสดงบทบาท

สรุป กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียนประถม 1 อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 1 มีการรับรู้ในบทบาทและการแสดงบทบาทในระดับที่ไม่มีการขัดแย้งภายใน ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 8 สรุปบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทที่คาดหวัง	ค่าเฉลี่ยคะแนน	
	การรับรู้บทบาท	การแสดงบทบาท
1. ด้านวิชาการ	2.1	1.8
2. ด้านงบประมาณ	2.4	2.4
3. ด้านบริหารบุคคล	1.4	1.1
4. ด้านบริหารทั่วไป	1.5	1.6
รวม	1.9	1.7

ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.0 - 1.6 = ระดับน้อย 1.7 - 2.3 = ระดับปานกลาง 2.4 - 3.0 = ระดับมาก

การรับรู้และการแสดงบทบาทของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 1 จากค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านวิชาการ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทของตนเอง และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการปานกลาง เนื่องจากกรรมการสถานศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานวิชาการ โดยเฉพาะในเรื่องระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (2)

ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับมาก หมายความว่า กรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการเงินและการหารายได้ของโรงเรียนมาก เนื่องจากโรงเรียนกำลังจะเปิดอาคารเรียนหลังใหม่ ซึ่งต้องใช้เงินนอกงบประมาณ (บริจาค) ต่อเติมส่วนที่ยังขาดให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น ปูนกระเบื้องพื้นอาคาร การปรับดินและปลูกหญ้ารอบอาคาร

(3) ด้านบริหารบุคคล กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารบุคลากรของโรงเรียนน้อยสืบเนื่องจากข้อบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (4) ด้านการบริหารทั่วไป กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนปานกลาง กรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสนใจในเรื่องการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และการระดมทรัพยากรใน ส่วนที่ขาดแคลน เช่น การบริการน้ำดื่ม การจัดอาคารสถานที่ และความปลอดภัยของนักเรียน

สรุป กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียนประถม 2 อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 2 มีการรับรู้ในบทบาทและการแสดงบทบาททั้ง 4 ด้าน ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 9 สรุปบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทที่คาดหวัง	ค่าเฉลี่ยคะแนน	
	การรับรู้บทบาท	การแสดงบทบาท
1. ด้านวิชาการ	1.8	1.5
2. ด้านงบประมาณ	2.4	1.9
3. ด้านบริหารบุคคล	1.3	1.1
4. ด้านบริหารทั่วไป	1.3	1.2
รวม	1.7	1.4

ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.0 - 1.6 = ระดับน้อย 1.7 - 2.3 = ระดับปานกลาง 2.4 - 3.0 = ระดับมาก

การรับรู้และการแสดงบทบาทของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 2 จากค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านวิชาการ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทของตนเองปานกลาง แต่แสดงบทบาทได้ในระดับน้อย ถือว่ามีความขัดแย้งภายในบทบาท หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการน้อย ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ เนื่องจากกรรมการสถานศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงาน

วิชาการ โดยเฉพาะในเรื่องระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และความขัดแย้งในกลุ่ม กรรมการทำให้ขาดการประสานความร่วมมือในการทำงาน (2) ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทหน้าที่มาก แต่แสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง หมายความว่า กรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการเงินและการหารายได้ของโรงเรียนปานกลาง เนื่องจากความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษาบางคนไม่เห็นด้วยกับการใช้เงินในการสร้างสระว่ายน้ำ โดยมีความเห็นว่าควรใช้เงินในการปรับปรุงพื้นที่ของโรงเรียนมากกว่า เพราะน้ำท่วมเกือบทุกปี ทำให้กรรมการบางคนไม่มีส่วนร่วมในการใช้งบประมาณของโรงเรียน (3) ด้านบริหารบุคคล กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารบุคลากรของโรงเรียนน้อยสืบเนื่องจากข้อบัญญัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (4) ด้านการบริหารทั่วไป กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนน้อย เนื่องจากความขัดแย้งในกลุ่มกรรมการสถานศึกษา ทำให้ขาดความสนใจและไม่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการต่างๆ ของโรงเรียน และไม่มาประชุมร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ

สรุป กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียนมัธยม 1 ตำบลศรีจุฬาอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 1 มีการรับรู้ในบทบาทและการแสดงบทบาททั้ง 4 ด้าน ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 10 สรุปบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทที่คาดหวัง	ค่าเฉลี่ยคะแนน	
	การรับรู้บทบาท	การแสดงบทบาท
1. ด้านวิชาการ	2.3	2.2
2. ด้านงบประมาณ	2.4	2.6
3. ด้านบริหารบุคคล	2.0	1.9
4. ด้านบริหารทั่วไป	1.7	1.7
รวม	2.1	2.1

ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.0 – 1.6 = ระดับน้อย 1.7 – 2.3 = ระดับปานกลาง 2.4 – 3.0 = ระดับมาก

การรับรู้และการแสดงบทบาทของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 1 จากค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านวิชาการ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทของตนเอง และแสดงบทบาทได้ในระดับมาก หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการมาก เนื่องจากกรรมการสถานศึกษาให้ความสนใจด้านการจัดการเรียน

การสอนมาก เช่น กรรมการผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ให้งบประมาณในการจ้างครูตลอดปี 1 อัตรา มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่เรียนดี เพื่อเรียนต่อระดับอุดมศึกษา กรรมการผู้แทนผู้ปกครองช่วยสอนวิชาอาชีพ โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Top Star) แต่ยังคงขาดความรู้ความในเรื่องระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (2) ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับมาก หมายความว่า กรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการเงินและการหารายได้ของโรงเรียนมาก เนื่องจากโรงเรียนก่อตั้งขึ้นจากความร่วมมือของชุมชน ทำให้ชุมชนสนใจและร่วมมือในการดำเนินงานด้วย (3) ด้านบริหารบุคคล กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารบุคลากรของโรงเรียนน้อยสืบเนื่องจากข้อบัญญัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (4) ด้านการบริหารทั่วไป กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนน้อย กรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสนใจในเรื่องการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และการระดมทรัพยากรในส่วนที่ขาดแคลน เช่น การบริการน้ำดื่ม อาหารกลางวัน

สรุปกรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียนมัธยม 2 ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 2 มีการรับรู้ในบทบาทและการแสดงบทบาท ทั้ง 4 ด้าน ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 11 สรุปบทบาทหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทที่คาดหวัง	ค่าเฉลี่ยคะแนน	
	การรับรู้บทบาท	การแสดงบทบาท
1. ด้านวิชาการ	1.8	1.4
2. ด้านงบประมาณ	2.2	2.0
3. ด้านบริหารบุคคล	1.0	1.0
4. ด้านบริหารทั่วไป	1.6	1.4
รวม	1.6	1.4

ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.0 – 1.6 = ระดับน้อย 1.7 – 2.3 = ระดับปานกลาง 2.4 – 3.0 = ระดับมาก

การรับรู้และการแสดงบทบาทของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 2 จากค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านวิชาการ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทของ

ตนเองปานกลาง แต่แสดงบทบาทได้ในระดับน้อย ถือว่ามีความขัดแย้งภายในบทบาท หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการน้อย ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ เนื่องจากกรรมการสถานศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงาน วิชาการ โดยเฉพาะในเรื่องระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สัมพันธภาพระหว่าง โรงเรียนกับกรรมการในเชิงลบ ทำให้ขาดการประสานความร่วมมือในการทำงาน (2) ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษารับรู้ในบทบาทหน้าที่ปานกลาง และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง หมายความว่า กรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการเงินและการหารายได้ของโรงเรียนปานกลาง เนื่องจากความร่วมมือในกลุ่มกรรมการสถานศึกษามีน้อย ประกอบกับโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของกรรมการสถานศึกษา ไม่มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ (3) ด้านบริหารบุคคล กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารบุคลากรของโรงเรียนน้อยสืบเนื่องจากข้อบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (4) ด้านการบริหารทั่วไป กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย หมายความว่า กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนน้อย เนื่องจากสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับ กรรมการไม่ดี ในการประชุมกรรมการมาน้อย โรงเรียนจัดกิจกรรมต่างๆ โดยไม่มีชุมชน กรรมการสถานศึกษา หรือผู้ปกครองร่วมงานเลย และบุคลิกภาพของผู้บริหาร ทำให้กรรมการสถานศึกษา ไม่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการต่างๆ ของโรงเรียน และไม่มาประชุมร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ

ความขัดแย้งภายในบทบาท (Intrarole Conflict)

จากผลการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาของกรณีศึกษาทั้ง 4 โรงเรียน พบว่า มีการขัดแย้งภายในบทบาท ของโรงเรียนประถม 2 และโรงเรียนมัธยม 2 ในด้านวิชาการเหมือนกัน

การไม่สามารถแสดงบทบาทได้ตามการรับรู้ ถือว่าเป็นการขัดแย้งภายในบทบาท จาก ข้อมูลที่ได้ เป็นการขัดแย้งด้านวิชาการที่พบจากการศึกษา ดังนี้

โรงเรียนประถม 2

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนประถม 2 มีความขัดแย้งภายในบทบาทด้านวิชาการ เนื่องจากกรรมการสถานศึกษารับรู้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของตนเอง จากการศึกษาเอกสารและความเข้าใจในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี กรรมการสถานศึกษาจึงมุ่งเน้นที่แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดบรรยากาศ และสนับสนุนด้านงบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการ

เรียนการสอน และเนื่องจากลักษณะงานของกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ ไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ทุกครั้ง และยิ่งขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร การวัดผลประเมินผล รวมทั้งการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การทำหน้าที่ด้านวิชาการจึงแสดงบทบาทได้น้อย เกิดความขัดแย้งในตนเอง และต้องการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในด้านนี้ให้มากขึ้น นอกจากนี้ ในส่วนของสถานศึกษายังพบว่า ผู้บริหารไม่ได้ส่งเสริมความรู้ และสร้างความเข้าใจให้กรรมการสถานศึกษาในด้านวิชาการสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวีวรรณ พรหมชุมและคณะ (2537 : ก - ค) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาในการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาว่า กรรมการศึกษาส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับงานและบทบาทของตน ไม่มีเวลามีส่วนร่วม และมีแต่ถูกขอบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของ ส่วนปัญหาของกรรมการศึกษาเกือบครึ่งหนึ่ง คือ ผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้โอกาสในการมีส่วนร่วม และขาดความร่วมมือจากประชาชนในการไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประจำโรงเรียน

โรงเรียนมัธยม 2

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า กรรมการสถานศึกษาขาดความสัมพันธ์ในการร่วมมือพัฒนางานด้านวิชาการร่วมกับโรงเรียน สืบเนื่องจากปัญหาของกรรมการสถานศึกษาชุดเก่าที่เคยไม่พอใจการทำงานของผู้บริหาร ทำให้การทำงานร่วมกันไม่ราบรื่น โรงเรียนไม่ค่อยเต็มใจที่จะจัดประชุม เพราะกรรมการสถานศึกษามาน้อย ในขณะที่เดียวกันกรรมการไม่เต็มใจจะมาประชุมด้วยความรู้สึกว่าคุณเองไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน โดยบุคลิกของผู้บริหารที่เชื่อมั่นในตนเอง และสภาพชุมชนที่เป็นชนบท ชุมชนมีฐานะยากจน กรรมการสถานศึกษายังขาดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในส่วนของอำนาจหน้าที่ หรือบทบาทที่รับรู้กับบทบาทที่แสดงจึงเกิดการขัดแย้งภายในบทบาทขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเกิด ควรเจริญ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า ที่มีปัญหามากคือ กรรมการไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และกรรมการไม่มีเวลาให้สถานศึกษา และได้เสนอแนะว่า กรรมการสถานศึกษาควรได้ศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตน

สรุป การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั้ง 4 โรงเรียนว่า โดยภาพรวมกรรมการรับรู้และแสดงบทบาทในแต่ละด้าน (1) ด้านวิชาการกรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง และมีความขัดแย้งภายในบทบาทด้านวิชาการของโรงเรียนประถม 2 และมัธยม 2 (2) ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับมาก (3) ด้านการบริหารบุคคล กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับน้อย (4) ด้านการบริหารทั่วไป กรรมการสถานศึกษารับรู้และแสดงบทบาทได้ในระดับปานกลาง

2.2 การวิเคราะห์การปฏิรูปการศึกษาด้วยข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่(Functional Imperatives)

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยครั้งนี้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ด้วยอิทธิพลของเทคโนโลยีต่างๆ มีผลกระทบต่อการทำงานที่ของระบบย่อยต่างๆ (subsystem) ในสังคม ทำให้เกิดปัญหามากมาย การไม่สามารถทำหน้าที่ได้ (dysfunction) ทำให้ต้องมีการปรับตัว เพื่อแก้ปัญหาภายในระบบ เพื่อการอยู่รอด การศึกษาเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ภายในระบบการศึกษาเองก็มีปัญหา ทำให้เกิดความตึงเครียด ที่การทำงานที่ของการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม นอกจากนี้ ผลจากภายนอกระบบ สภาพแวดล้อม ระบบสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ระบบข้อมูลข่าวสารที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับกระแสประชาธิปไตย กระแสสิทธิมนุษยชน สิทธิของชุมชนที่เรียกร้องในการดูแลตนเอง มีผลกระทบอย่างมาก และก่อให้เกิดความกดดัน เกิดความตึงเครียดที่ระบบการศึกษาต้องป้องกันตนเอง จากการแทรกแซง หรือการทำลายจากระบบอื่น (boundary maintenance) จำเป็นต้องแก้ไขทั้งภายในระบบการศึกษา และให้สัมพันธ์สอดคล้องกับระบบย่อยอื่นๆ ในสังคม เพื่อการอยู่รอด

1) การวิเคราะห์ระบบใหญ่ : กระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการศึกษาในอดีต ที่มีการขยายอำนาจในการจัดการศึกษาของรัฐ จากส่วนกลางไปสู่นครเมือง โดยใช้วิธีการดึงเด็กออกจากพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน เข้าสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน ส่งผลให้ชุมชนเริ่มสูญเสียอำนาจในการจัดการศึกษา ประกอบกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ที่กำหนดการศึกษาภาคบังคับให้เด็กที่มีอายุ 7 - 14 ปี บริบูรณ์ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

ผลจากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้รัฐบาลส่วนกลางอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของ หรือผู้จัดการศึกษาของชาติ ขณะเดียวกันรัฐก็ได้กำหนดบทบาทของประชาชน และชุมชนให้เป็นเพียงผู้สนับสนุนการจัดการศึกษาเท่านั้น ส่วนการจัดการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษาทั้งหมดอยู่ในความควบคุมของรัฐฝ่ายเดียว

การที่รัฐเข้าไปผูกขาดการศึกษา มุ่งจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองต่อความต้องการของรัฐ คือ การผลิตกำลังคนที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านป้อนเข้าสู่ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชนที่เติบโตขึ้น ทำให้ความหลากหลาย ความเป็นองค์รวมของความรู้ลดบทบาทและความสำคัญลง กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการของชุมชน ในระยะแรกๆ ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ เพราะชุมชนสมัยก่อนอุดมสมบูรณ์ด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติ คนไม่เดือนร้อนเรื่องการทำมาหากิน ปัญหาทางการศึกษาจึงยังไม่ถูกหยิบยกขึ้นมา จนกระทั่ง 20 – 30 ปีมานี้ ประเทศไทยได้ติดต่อกับและเข้าสู่การแข่งขันกับสังคมโลกมากขึ้น ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงไปมาก คนในชนบทเริ่มประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันจนไม่อาจแก้ไขได้ ทำให้คนในสังคมเริ่มตระหนัก และมีความเห็นร่วมกันว่า ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการจัดการศึกษาที่ผิดพลาด

แนวทางการแก้ไขปัญหาในระบบการศึกษา คือ การปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ เพื่อให้ระบบการศึกษา ที่เปรียบเสมือนระบบย่อยของระบบสังคมไทย สามารถรักษาคุณภาพของตนเองไว้ได้ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการและแนวคิด เพื่อแสวงหาวิธีการ ให้ระบบสามารถรักษาคุณภาพได้

การแก้ปัญหาสำคัญอันต่อเนื่องกัน 4 ประการของระบบการศึกษาไทย คือ การกำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา (Goal Attainment : G) ตามมาตรา 6 ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จากความมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กล่าวมา ทำให้ต้องมีการปรับตัว (Adaptation : A) โดยการปรับหรือโครงสร้างการบริหารการศึกษาทั้งระบบ ตามมาตรา 31 ให้กระทรวงมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งติดตามตรวจสอบและประเมินผล การจัดการศึกษา การปรับหรือโครงสร้างการบริหารใหม่ ผนวกกับความเชื่อที่ว่าระบบการศึกษาที่ดีควรต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม จึงเกิดการบูรณาการ (Integration : I) จัดรูปแบบการบริหารใหม่ เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น นำสังคมกลับคืนสู่ภาวะสมดุลย์ (Equilibrium) มาตรา 32 การจัดระเบียบบริหารราชการในกระทรวงให้มีองค์กรหลักสี่องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อพิจารณาให้ความเห็น หรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด การจัดการที่จะทำให้เกิดภาวะสมดุลย์ รักษาเสถียรภาพขององค์กรไว้ได้ ลดความตึงเครียดที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Latency : L) จึงให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

2) การวิเคราะห์ระบบย่อย : การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในส่วนของจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการปรับเชื่อมการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาให้รวมกันเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมี 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับนี้จึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่สังคมพึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข (Goal Attainment : G) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น ผนวกกับแนวคิดการกระจายอำนาจลงสู่หน่วยงานที่ปฏิบัติ สถานศึกษา ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องปรับตัว (Adaptation : A) เปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการใหม่เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) ทำให้ต้องมีการบูรณาการ (Integration : I) ด้วยการประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บริหารจัดการศึกษาร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ ลดความตึงเครียด (L : Latency) ในการทำงานร่วมกัน โดยมีกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา คู่มือปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) การวิเคราะห์ระบบย่อย : ระดับสถานศึกษาที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียนประถม 1 อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 1 จากการวิเคราะห์

(1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน(2) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา และ(3) การวิเคราะห์ข้อจำกัดแห่งการหน้าที่ พบว่า โรงเรียนประถม 1 ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาที่แต่งตั้งจากการทาบทามบุคคลหลากหลายอาชีพ ตามระเบียบและแนวปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านได้ดี ตามการรับรู้บทบาท

หน้าที่ และการแสดงบทบาทตามหน้าที่สอดคล้องกัน ไม่มีความขัดแย้งภายในบทบาท การดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชน เพื่อรักษาคุณภาพ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ดังนี้ การแสวงหาแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษา (Goal Attainment : G) คือ การทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โรงเรียนและกรรมการสถานศึกษามีการปรับตัวเข้าหากัน (Adaptation : A) โดยการเสียสละเวลา ทรัพยากร การใช้ความรู้ ความสามารถของแต่ละคน เพื่อช่วยการทำงานร่วมกัน เกิดการบูรณาการ (Integration : I) การใช้ความคิด ความเข้าใจในการทำงาน โดยการแบ่งกลุ่มคณะทำงานเป็นกลุ่มย่อย ตามความรู้ ความสามารถ มีการประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ให้เกียรติกันในการทำงาน ลดความตึงเครียด (Latency : L) ช่วยให้กรรมการสถานศึกษาเข้าใจบทบาทหน้าที่มากขึ้น

กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียนประถม 2 อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถม 2 จากกรณีวิเคราะห์

(1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (2) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา และ (3) การวิเคราะห์ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ พบว่า โรงเรียนประถม 2 ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาที่แต่งตั้งจากการทาบทามบุคคลหลากหลายอาชีพ ตามระเบียบและแนวปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เกิดความขัดแย้งในกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษา จากการแต่งตั้งประธานกรรมการ ซึ่งเป็นญาติกับผู้บริหารโรงเรียน ทำให้การปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านน้อย ตามการรับรู้บทบาทหน้าที่ และการแสดงบทบาทตามหน้าที่ไม่สอดคล้องกัน มีความขัดแย้งภายในบทบาทด้านวิชาการ และงบประมาณ เนื่องจากมีการรับรู้ในบทบาทหน้าที่ แต่ไม่แสดงบทบาท การดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชน เพื่อรักษาคุณภาพ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ดังนี้ การแสวงหาแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษา (Goal Attainment : G) คือ การทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โรงเรียนมีการปรับตัว (Adaptation : A) ด้วยการแต่งตั้งเครือข่ายกรรมการผู้ปกครองและให้เข้าร่วมประชุม รับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครอง แทนกรรมการที่ไม่มาร่วมประชุมเป็นการบูรณาการ (Integration : I) ลดตึงเครียด (Latency : L) ด้วยการทำงานในหน้าที่ของตน กรรมการมาร่วมประชุมบ้าง แต่มาเพื่อรับฟังรายงานผลการทำงานเท่านั้น

กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียนมัธยม 1 ตำบลศรีจุฬา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 1 จากการวิเคราะห์ (1)การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (2) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา และ(3) การวิเคราะห์ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ พบว่า โรงเรียนมัธยม 1 ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาที่แต่งตั้งจากการทาบทามบุคคลหลากหลายอาชีพ ตามระเบียบและแนวปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านได้ดี ตามการรับรู้บทบาทหน้าที่ และการแสดงบทบาทตามหน้าที่สอดคล้องกัน ไม่มีความขัดแย้งภายในบทบาท การดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชน เพื่อรักษาคุณภาพ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ดังนี้ การแสวงหาแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษา (Goal Attainment : G) คือ การทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โรงเรียนและกรรมการสถานศึกษามีการปรับตัวเข้าหากัน (Adaptation : A) โดยการเสียสละเวลา ทรัพยากร การใช้เวลา ความรู้ ความสามารถของแต่ละคน เพื่อช่วยการทำงานร่วมกัน เกิดการบูรณาการ (Integration : I) การใช้ความคิด ความเข้าใจในการทำงาน โดยการแบ่งกลุ่มคณะทำงานเป็นกลุ่มย่อย ตามความรู้ ความสามารถ มีการประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ให้เกียรติกันในการทำงาน ลดความตึงเครียด (Latency : L) ช่วยให้กรรมการสถานศึกษาเข้าใจบทบาทหน้าที่มากขึ้น

กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียนมัธยม 2 ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยม 2 จากการวิเคราะห์ (1)การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (2) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา และ(3) การวิเคราะห์ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ พบว่า โรงเรียนมัธยม 2 ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาที่แต่งตั้งจากการทาบทามบุคคลหลากหลายอาชีพ ตามระเบียบและแนวปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษากับผู้บริหารโรงเรียน ทำให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านน้อย ตามการรับรู้บทบาทหน้าที่ และการแสดงบทบาทตามหน้าที่ไม่สอดคล้องกัน มีความขัดแย้งภายในบทบาทด้านวิชาการ เนื่องจากมีการรับรู้ในบทบาทหน้าที่ แต่ไม่แสดงบทบาท การดำเนินงานของโรงเรียนและ

ชุมชน เพื่อรักษาคุณภาพ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ดังนี้ การแสวงหาแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษา (Goal Attainment : G) คือ การทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีมีความสุข โรงเรียนมีการปรับตัว (Adaptation : A) ผู้บริหารพยายามเข้าหาชุมชนมากขึ้น มีการรายงานผลงานเป็นเอกสาร แทนการประชุม เป็นการบูรณาการ (Integration : I) ลดดึงเครียด (Latency : L) กรรมการมาร่วมประชุม แต่มาเพื่อรับฟังรายงานผลการทำงานเท่านั้น

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเชิงสังคมวิทยา สรุปผลการวิเคราะห์ตามข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ชุมชนให้ความร่วมมือมากในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ โรงเรียนประถม 1 และโรงเรียนมัธยม 1
 2. กลุ่มที่ชุมชนให้ความร่วมมือน้อยในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ โรงเรียนประถม 2 และโรงเรียนมัธยม 2
- มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรณีศึกษากลุ่มที่ชุมชนให้ความร่วมมือมากในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 2 แห่ง ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการพัฒนางาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปตามนโยบาย จึงมีการแสวงหาแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมาย (G : Goal Attainment) เหมือนกัน คือ คนเก่ง คนดี มีความสุข การให้ชุมชนมีโอกาส เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการจัดประชุม ร่วมปรึกษา ร่วมคิดและตัดสินใจในการดำเนินงานทุกด้าน พร้อมกับครู นักเรียน ผู้ปกครองและบุคลากรอื่นๆ เกิดการประสานสัมพันธ์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดการบูรณาการ (I : Integration) ทั้งด้านความคิด และการปฏิบัติงาน เกิดการปรับตัว (A : Adaptation) ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการเสียสละเวลาเพื่อการประชุม เป็นวิทยากรท้องถิ่น และช่วยระดมทรัพยากรต่างๆ เช่น การจ้างครู การให้ทุนการศึกษา การบริจาคเงินพัฒนาโรงเรียน ลดความตึงเครียด (L : Latency) ด้วยการสร้างขวัญกำลังใจ ระบบธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในโรงเรียน

กลุ่มที่ 2. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรณีศึกษาที่ชุมชนให้ความร่วมมือน้อย ทั้ง 2 โรงเรียน ต่างมีเป้าหมายร่วมกัน (Goal Attainment : G) คือ คนเก่ง คนดี มีความสุข ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยการทาบทามบุคคลในชุมชน แต่งตั้งให้เป็นกรรมการสถานศึกษา แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด และตัดสินใจดำเนินการด้านต่างๆ ผู้บริหารทำงาน

ร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนที่มีความรู้ ความสามารถและไว้วางใจ ทำให้บุคลากรกลุ่มนี้อุทิศเวลา และทำงานหนัก ในทางกลับกันบุคลากรอีกกลุ่มหนึ่งจะวางเฉย ทำแต่งงานในหน้าที่ ชุมชนหรือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกิดความรู้สึกไม่อยากร่วมงานด้วย แต่เกิดการบูรณาการ (I : Integration) ด้วยการวางเฉย ไม่มาร่วมประชุม เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น โรงเรียนปรับตัว (A : Adaptation) ด้วยการไปพูดคุยกับกรรมการที่บ้าน และให้ร่วมรับรู้รับทราบการทำงานจากเอกสารที่เป็นรายงานประจำปี ในส่วนของครูเกิดการปรับพฤติกรรมจากงานที่เคยช่วยกันทำ มาเป็นวางเฉย ไม่รับรู้รับทราบงานอื่นที่นอกเหนืองานการสอน ลดความตึงเครียด (L : Latency) ด้วยการเจือยความดี ความชอบ และลดการเผชิญหน้าที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง ด้วยการไม่จัดประชุม

จากการวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา ด้วยข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ทำให้ทราบว่า การปฏิรูประบบการบริหารจัดการการศึกษา ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการจัดการศึกษา ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมของระบบการศึกษาไทย การมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมืออย่างแท้จริง คงต้องใช้เวลา และให้เวลาแก่ชุมชนในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษา แม้โรงเรียนเองที่เป็นสถานศึกษา จัดการศึกษามานาน ก็เกิดความสับสนและวิตกกังวลกับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารมืออาชีพจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้ ตามสภาพของแต่ละโรงเรียนที่มีบุคลากร สภาพสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรมขององค์กรไม่เหมือนกัน การสร้างความตระหนักให้ชุมชนร่วมรับรู้รับทราบ และส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เพื่อการร่วมมือกันอย่างแท้จริง เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

3 .แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา

จากข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งได้นำมาวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาเป็นพื้นฐานในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนของการพัฒนาผู้นำได้ใช้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำและทักษะที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนการพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ซึ่งได้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม พบปัญหาาร่วมกันของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง คือ เรื่องความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ และการจัดการศึกษา รวมทั้งงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงนำเสนอโครงการ 2 โครงการ โดยได้นำเสนอโครงการทั้ง 2 ให้ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก และศึกษานิเทศก์ได้พิจารณา โดยสรุป ดังนี้

1. **หลักการและเหตุผล** : ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการทำงาน จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมและปฏิบัติงานตามสถานการณ์ต่างๆ เพื่อสร้างผู้นำทางความคิด และมองเห็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจ และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น จากการทำงานร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. **รูปแบบการจัดการ** : ได้นำเสนอในรูปการอบรมเชิงปฏิบัติการ คือ นอกจากเนื้อหาความรู้ที่จำเป็นแล้ว ในการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจ และรับรู้กระบวนการทำงานที่จะเกิดขึ้น ควรให้มีการฝึกปฏิบัติงานในหน้าที่ ตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งสามารถนำไปดำเนินการได้ทุกหน่วยงาน เป็นการมุ่งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ อันจะนำไปสู่การทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. **วิสัยทัศน์การจัดการศึกษา** : มุ่งให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรจัดปัญหาด้านความรู้สึคนึกคิดที่ต่างฝ่ายต่างยังไม่ไว้วางใจกัน เนื่องจาก ความคิดเดิมที่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของรัฐ และผู้จัดการศึกษาคือรัฐ ชุมชนไม่ควรไปเกี่ยวข้อง ความเหลื่อมล้ำหรือสถานภาพทางสังคมต้องหมดไป ให้ทั้งสองฝ่ายมีมุมมองในการร่วมกันทำงานมากกว่าสร้างความขัดแย้ง

4. **กรอบหลักสูตรและเนื้อหา** : ผู้วิจัยจำแนกเนื้อหาและหลักสูตรเป็น 2 ส่วน ในส่วนของผู้บริหารเน้นภาวะผู้นำ และทักษะที่จำเป็นในการบริหารการศึกษา ส่วนของกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในด้านต่างๆ เช่น งานวิชาการ งานงบประมาณ และการจัดทำแผนพัฒนา และรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียน และกระบวนการทำงานที่สร้างสรรค์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5. **การกำกับ ดูแลและประเมินผล** : เน้นความรู้ ความเข้าใจ ในงานและหน้าที่ โดยมีแบบประเมินก่อนการอบรม และหลังการอบรม เพื่อตรวจสอบกระบวนการทำงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ศึกษาวิเคราะห์ หรือผู้ตรวจราชการเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้โรงเรียนรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนทุกภาคการศึกษา และการประเมินผลช่วงสุดท้าย เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวม โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านการอบรม และเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการอบรมครั้งต่อไป

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการวิจัยเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา : การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา อภิปรายได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM)
2. การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา
3. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

1.1 นโยบายการบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาข้อมูลกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง พบว่า การปฏิรูประบบการบริหารการจัดการศึกษา ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานของหลักการกระจายอำนาจ กระแสการมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายอำนาจไปสู่การปฏิบัตินี้ ต้องทำอย่างเป็นระบบ และทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีได้คำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเปลี่ยนไป ขาดการประสานสัมพันธ์อย่างแท้จริง ต่างฝ่ายต่างระแวงซึ่งกันและกัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาได้เห็นความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมากกว่านี้ ดำเนินการให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับรายงานการวิจัย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2547) ได้เสนอให้มียุทธศาสตร์ในระดับต่างๆ ดังนี้

ระดับกระทรวงศึกษาธิการ ควรมียุทธศาสตร์ ดังนี้ (1) เร่งรัดออกกฎกระทรวงว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเร็ว (2) สนับสนุนและส่งเสริมคณะกรรมการสถานศึกษาทั้งการกระจายอำนาจ การสนับสนุนงบประมาณและการพัฒนา (3) กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปสู่หน่วยปฏิบัติให้มากขึ้น และโดยรวดเร็ว โดยการออกกฎกระทรวง ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีนโยบาย ดังนี้ (1) ลดการควบคุม กำกับสถานศึกษาในสังกัด เพื่อให้อิสระและความเป็นตัวของตัวเองของสถานศึกษา (2) สนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีบทบาท ศักยภาพหรือสมรรถภาพที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ได้ดีขึ้น และประสบความสำเร็จ (3) แสวงหาทรัพยากรโดยเฉพาะงบประมาณให้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อเป็นค่าดำเนินการ ค่าตอบแทน และใช้ในการพัฒนา (4) ส่งเสริม ให้มีการวิจัยและพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ระดับโรงเรียน ควรมีนโยบาย ดังนี้ (1) ให้การยอมรับ ให้โอกาสและใช้ประโยชน์ คณะกรรมการสถานศึกษาในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่อย่างเต็มที่ (2) พัฒนาศักยภาพ / สมรรถภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ (3) ประสานและร่วมมือ กับสถานศึกษาอื่นในการสร้างเครือข่ายคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน

1.2 การบริหารการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จากการศึกษาพบว่า สถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง จัดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามนโยบายของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหนึ่งองค์หลักจากการปฏิรูประบบโครงสร้าง กระทรวงศึกษาธิการ โดยรวมการจัดการประถมศึกษากับการจัดการมัธยมศึกษาเข้าด้วยกันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี การรวมกันเพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกันตลอด 12 ปี ใช้ นโยบายร่วมกัน แต่จากสภาพการจัดการศึกษาที่เป็นจริง แม้จะยึดนโยบายการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานที่เป็นรูปแบบใหม่เหมือนกัน แต่การบริหารงานแตกต่างกันหลายประเด็น ดังนี้

1.2.1 จัดโครงสร้างการบริหารภายใน การจัดองค์กรสายงานภายในยังไม่เป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน แต่ละระดับยังคงมีสายงานการบริหาร และวัฒนธรรมภายในองค์กรเป็นของตนเอง การ พรรณงาน หรือการแบ่งงานภายในจึงแตกต่างกัน ในการเก็บข้อมูลเพื่อสรุปรูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จึงต้องแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มระดับประถมศึกษา และกลุ่มระดับ มัธยมศึกษา ในประเด็นนี้ คงต้องขึ้นอยู่กับนโยบายของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ เกษม วัฒนชัย (2546) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาลของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการสัมมนา เรื่อง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน : พลังภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ในประเด็น เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานในโรงเรียน คือ ไม่ว่าโรงเรียนจะเป็นของใคร หรือใครเป็นเจ้าของ ทั้งรัฐ เอกชน เทศบาล หรือกรุงเทพมหานคร ผู้ที่อยู่สูงสุดคือ คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นคณะผู้กำกับผู้บริหารโรงเรียน

1.2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาพบว่า การบริหารโดยคณะกรรมการเป็นการบริหารโดยชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง แต่การบริหารโดยคณะกรรมการยังพบปัญหาหลายด้าน คือ (1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ว่าตนเองจะทำอะไร ทำอย่างไร และทำเพื่ออะไร (2) บุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการส่วนใหญ่ได้รับการร้องขอจากสถานศึกษามากกว่าได้รับการคัดสรรจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ (3) วิธีการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการยังขาดทักษะและประสบการณ์ เช่น ทักษะร่วมประชุม ทักษะการตัดสินใจ (4) สถานศึกษายังคิดว่าคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นเพียงผู้สนับสนุนด้านทรัพยากรทางการศึกษามากกว่าเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น (5) กรรมการสถานศึกษายังคิดว่าการบริหารจัดการเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา คณะกรรมการเป็นเพียงที่ปรึกษา หรือผู้ปฏิบัติตามการร้องขอของสถานศึกษา (6) กรรมการสถานศึกษาแต่ละคนมีภาระงานมาก การประชุมจึงขาดความต่อเนื่อง และความพร้อมเพรียง (7) ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารยังขาดคุณภาพ จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการบริหารจัดการ การนำข้อมูลไปใช้ในการพิจารณาของคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อการตัดสินใจ การแก้ปัญหา หรือพัฒนางานการศึกษา ส่วนใหญ่จึงอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกและประสบการณ์เดิม (8) คณะกรรมการได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่มากมาย แต่บุคลากรที่ได้รับการแต่งตั้งยังขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น ขาดความรู้เรื่องการบริหารโรงเรียน ขาดทักษะกระบวนการกลุ่ม การแก้ปัญหาและลดปัญหาความขัดแย้ง (9) ในอดีตสถานศึกษาขาดความคล่องตัวในการบริหาร แต่ปัจจุบันเป็นนิติบุคคล มีความคล่องตัวสูง สามารถบริหารกิจการได้ด้วยตนเอง แต่กรรมการสถานศึกษายังขาดความชัดเจนในบทบาทที่จะต้องมีการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

โรงเรียนมัธยม 1 และ 2 เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นจากชุมชน โดยชุมชนมีส่วนในการก่อตั้งโรงเรียน จึงอยู่ในความสนใจของชุมชนตลอด แต่ผลการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่สม่ำเสมอ มีผลมาจากบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่โยกย้ายเปลี่ยนไป และบุคลิกผู้นำในการเข้าหาชุมชน ผนวกกับการปฏิรูปการศึกษาดำเนินการอย่างรวดเร็วและครบวงจร มีส่วนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโรงเรียนและชุมชนยังปรับตัวไม่ทัน และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชน ถือเป็นบทบาทใหม่ตามกฎหมายที่ชุมชนไม่เคยได้รับรู้ หรือมีความรู้ ความสามารถในการทำงานด้านการศึกษามาก่อน

ข้อกำหนดเรื่องการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในระเบียบและกฎกระทรวงที่ระบุบุคคลที่มีอาชีพหลากหลายในชุมชน เป็นเสมือนการปิดกั้นมิให้โรงเรียนเลือกบุคคลที่จะมาทำงานกับโรงเรียนได้ ในอีกแง่หนึ่ง เป็นการปิดกั้นไม่ให้เกิดการสมยอมใน

การบริหารงานโรงเรียน แต่จากข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลมา โรงเรียนพยายามสรรหาบุคคลที่สนิทสนมด้วย บางแห่งเลือกญาติผู้บริหารเองมาเป็นประธานคณะกรรมการ และมีบทบาทเป็นเพียงร่ำเงา แต่ไม่ได้มีส่วนในการร่วมคิด ร่วมทำ หรือ ร่วมตัดสินใจ ขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัญญา อภิบาลกุล (2545) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ประสิทธิภาพความรู้ ความสามารถ ปัญหา และความต้องการในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารและการจัดการศึกษา พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าจะสามารถช่วยเหลือโรงเรียนได้มากน้อยเพียงใด เช่น ด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารบุคคลและบริหารทั่วไป รวมทั้งมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง แต่ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น หรือให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารและการจัดการศึกษา พบว่าประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ (1) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา (2) พฤติกรรมของครูผู้สอน (3) ผลงานของสถานศึกษา (4) คุณลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา และ (5) ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา และรายงานการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2547) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของคณะกรรมการสถานศึกษา พบว่า (1) คณะกรรมการสถานศึกษายังปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ส่วนมากยึดวัฒนธรรมการปฏิบัติแบบเดิมๆ หลายคณะเป็นเพียงร่ำเงาของโรงเรียน โรงเรียนไม่ค่อยกระจายอำนาจและยอมรับในการทำงานร่วมกัน และกระทรวงศึกษาธิการยังไม่สนับสนุนส่งเสริมเต็มที่ (2) กรรมการสถานศึกษาจำนวนมากยังมีศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะยังไม่ถึงระดับที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (3) กรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ต้องการทราบบทบาทและแนวปฏิบัติในหน้าที่ของตน เพราะที่เป็นอยู่ทำหน้าที่เพียงคอยรับรู้ และให้ความเห็นชอบในเรื่องต่างๆที่โรงเรียนเสนอมาแทนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมพิจารณาและเสนอความคิดเห็นในการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนตั้งแต่แรก

ผู้บริหารและครูต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดเดิมที่ว่า การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ต้องจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษา เพื่อเพิ่มศักยภาพของคณะกรรมการสถานศึกษา ในส่วนที่ขาด และเสริมส่วนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ใช่คิดว่ากรรมการขาดความรู้ ความเข้าใจแล้วจะเข้ามาถ่วงการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ ได้เสนอแนะว่า (1) ต้องมีการสร้างกระบวนทัศน์และความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องบทบาทด้านการศึกษาของกรรมการโรงเรียน (2) ครูและผู้บริหารที่เป็นคนในชุมชนหรืออยู่ในชุมชนมานาน

จนรู้จักกันดี เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การประสานงานและความร่วมมือกับชุมชนเป็นไปในทางที่ดี (3) กรรมการโรงเรียนไม่ใช่เป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น แต่ควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

เกษม วัฒนชัย กล่าวว่า สถานศึกษาต้องเปลี่ยนมุมมองต่อชุมชนใหม่ ไม่มุ่งขอเงินบริจาคหรือระดมทรัพยากรจากชุมชนฝ่ายเดียว ต้องให้เกียรติและเห็นคุณค่าความสำคัญของชาวบ้าน ทำตัวเป็น "ผู้ให้" ให้มากขึ้น โดยเฉพาะสถานศึกษาต้องร่วมกับสถาบันต่างๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และขอให้สถานศึกษาสนใจให้ความสำคัญกับมาตรานี้ให้มาก แล้วจะพบว่าการปฏิบัติตามมาตรานี้ส่งผลให้สถานศึกษาได้ประโยชน์กลับคืนมาอย่างมากมาย

1.2.3 ปัญหาการขาดครู โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ทำให้ระบบการบริหารจัดการงานวิชาการไม่คล่องตัว ส่งผลกระทบไปสู่การบริหารจัดการด้านอื่นๆ ด้วย (1) การจัดสรรงบประมาณเพื่อจ้างครู (2) ผู้บริหารต้องช่วยงานสอน ทำให้งานบริหารติดขัด (3) ความเครียดเกิดขึ้นทั่วโรงเรียน คือ ทั้งครู นักเรียนต่างกังวลกับการเรียนการสอน โดยเฉพาะการต้องช่วยสอนวิชาที่ไม่ถนัด นักเรียนเกรงว่าจะเรียนได้ไม่ตรงตามหลักสูตร เนื่องจากครูผู้สอนไม่ใช่ครูเฉพาะวิชานั้น

2. การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา

ประเด็นที่น่ามาอภิปราย คือ การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประโยชน์และความสำคัญของ "ทฤษฎีสังคมวิทยา" และการสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน

การวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์การรับรู้บทบาท การแสดงบทบาทของกรรมการตามความคาดหวังของการปฏิรูปการศึกษา ยังต้องการความรู้ ความเข้าใจ และใช้เวลาในการศึกษา ความต้องการทั้งฝ่ายโรงเรียน และฝ่ายชุมชน โดยเฉพาะบทบาทด้านวิชาการ เนื่องจากบทบาทหน้าที่บางข้อ กรรมการไม่สามารถทำความเข้าใจ หรือมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจได้ เพราะกรรมการไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ต้องปฏิบัติ เช่น ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งเป็นเรื่องที่กรรมการกังวลใจ ทำให้ไม่เอ่อกไปร่วมประชุม ส่งผลให้โรงเรียนขาดความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบท การจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หรือหลักสูตรท้องถิ่น กรรมการส่วนใหญ่ยินดี อุทิศตนเป็นวิทยากร ช่วยสอน และสนับสนุนให้ใช้สถานประกอบการของตนเป็นห้องเรียนด้วย

ในการพิจารณา ผลการดำเนินงานในส่วนของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรมีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อการพัฒนา และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้เป็นจริง และสามารถส่งเสริมพัฒนาความมีระหว่างกันได้

ทฤษฎีสังคมวิทยา คือ คำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตามหลักเหตุผล แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างมีระบบ จนสามารถพิสูจน์ความจริงนั้นได้ ทฤษฎีสังคมวิทยาเป็นแก่นความรู้ของวิชาสังคมวิทยา

ประโยชน์ทั่วไปของทฤษฎีสังคมวิทยา

1. หลักแนวในการคิด คือการมีหลักยึดเหนี่ยวในการคิดพิจารณาปัญหาเรื่องราวที่อยู่ในความสนใจ สิ่งที่มาพร้อมกันคือ ความมีเหตุผลและหลักเหตุผล (rationality and logics) ทฤษฎีจึงช่วยให้บุคคลมีหลักการหลักเกณฑ์ในการคิดหาเหตุผล หลักการคิดนี้ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม

2. ขั้นตอนในการศึกษาวิจัย คือการเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการวิจัยแบบวิทยาศาสตร์

3. ประโยชน์อย่างอื่น คือ (1) เป็นคลังความรู้ทางสังคมวิทยาสาขาหรือแขนงต่างๆ (2) แสดงรูปแบบหรือแนวคิดของสังคมวิทยา (3) แสดงขอบเขตและเนื้อหาของสังคมวิทยา (4) แสดงวิวัฒนาการของของความรู้ ความคิดของนักสังคมวิทยายุคต่างๆ (5) แสดงความรู้ความคิดเกี่ยวกับสังคมโดยทั่วไป ในแง่สังคมวิทยา (6) เสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคม ปรับปรุงหรือพัฒนาสังคมแบบสังคมวิทยา

การใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ของ talcott Parsons ด้วยข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ในการวิเคราะห์ กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ตามหน้าที่ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีบทบาทหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้ต้องมาสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์นั้นอาจราบรื่น หรือไม่ราบรื่นขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ของแต่ละบุคคลได้เหมาะสมถูกต้องเพียงใด การสร้างความสัมพันธ์ในเชิงหน้าที่ต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวให้เกิดขึ้นก่อน การทำงานร่วมกันจึงจะส่งผลดี ให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจัง และเกิดประโยชน์ต่อองค์กร

จากการวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา ด้วยข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ทำให้ทราบว่า การปฏิรูประบบการบริหารจัดการการศึกษา ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการจัดการศึกษา ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมของระบบการศึกษาไทย การมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมืออย่างแท้จริง คงต้องใช้เวลา และให้เวลาแก่ชุมชนในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบ

การจัดการศึกษา แม้โรงเรียนเองที่เป็นสถานศึกษา จัดการศึกษามาช้านาน ก็เกิดความสับสนและวิตกกังวลกับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารมืออาชีพจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้ ตามสภาพของแต่ละโรงเรียนที่มีบุคลากร สภาพสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรมขององค์กรไม่เหมือนกัน การสร้างความตระหนักให้ชุมชนร่วมรับรู้รับทราบ และส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เพื่อการร่วมมือกันอย่างแท้จริง เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษา

1. การสร้างผู้นำในการพัฒนา มุ่งหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่การทำงานร่วมกันกับ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน โดยมีทักษะทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สามารถพัฒนางานในโรงเรียนทั้ง 4 ด้านคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น สนองความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เกิดความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชน

2. การสร้างผู้นำในการพัฒนา มุ่งหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่การทำงานร่วมกันกับ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน โดยมีทักษะทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สามารถพัฒนางานในโรงเรียนทั้ง 4 ด้านคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น สนองความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เกิดความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ควรเน้นให้โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่ง จัดโครงสร้างการบริหารงานภายในโรงเรียนให้ชัดเจนและสอดคล้องกันทั้งระบบ การจัดระบบโครงสร้างภายในไม่ควรให้ต่างคนต่างดำเนินการเอง เพราะถือเป็น

โครงสร้างหลัก เป็นแกนกลางที่ทำให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพ ไม่สะดุด หรือขาดตอนของการทำงาน และให้ความสำคัญกับการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการพัฒนางาน

1.2 การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา เนื่องจากการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จึงควรเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทั้งฝ่ายโรงเรียนและชุมชน ให้ตระหนักในความสำคัญซึ่งกันและกัน

1.3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดทักษะในการทำงานร่วมกัน รูปแบบการพัฒนาควรหลากหลาย เช่น ศึกษาดูงานระหว่างโรงเรียน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการย่อยๆ ภายในโรงเรียน มีการกำกับติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ

1.4 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรได้พิจารณาถึงความเป็นจริงในสภาพสังคมที่ชุมชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษา เมื่อไม่มีความพร้อม ความเข้าใจ ความร่วมมือที่ควรจะเป็น กลายเป็นความบาดหมางใจกัน ระหว่างผู้ปฏิบัติ คือ โรงเรียนและชุมชน ชุมชนชนบทที่อยู่ไกลเมือง การจะแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ด้านการศึกษา เพื่อร่วมทีมบริหารของโรงเรียน ถือเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ของผู้บริหาร และบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ประกอบกับข้อกำหนดคุณลักษณะ และประเภทของบุคคลที่จะเข้ามาเป็นกรรมการด้วย

2. ข้อเสนอหน่วยงาน

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน และท้องถิ่น และเป็นผู้ประสานให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรจัดประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในชุมชนเข้ามาร่วมพิจารณา ปรับปรุงแก้ไข หรือร่วมกันกำหนด วางแผน พัฒนาสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

2.2 หน่วยงานระดับกระทรวง ควรจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และเทคโนโลยีสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อช่วยให้งานระดับท้องถิ่นพัฒนาไปสู่ระดับชาติต่อไป

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

3.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพหุกรณี ในจังหวัดนครนายก ซึ่งอาจมีสภาพของท้องถิ่นหรือชุมชน แตกต่างจากจังหวัดอื่น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรเลือกกรณีศึกษาในภูมิภาคอื่น ๆ

3.2 ควรมีการวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา ด้วยทฤษฎี ที่ใช้มุมมองด้านอื่นๆ บ้าง